

לאחר שעסקנו במעגל המשפחתי בכיתה ב, בתכנית הלימודים של כיתה ג נרחיב את מעגלי ההתייחסות החברתית ונעסוק בחברות וחברים, במנהיגות, בחברה ובתקשורת בין-אישית בכלל. הנושא מתאים גם לשלב ההתפתחותי בתהליך המתמשך של פיתוח כישורים חברתיים בבית הספר, בשכונה, בתנועה ובמסגרות חברתיות שונות.

בתוך כך, נמשיך בהנחת תשתית אוריינית יהודית – בהיכרות עם עולם האגדה של חז"ל, שבדמויותיו, בעלילותיו ובסגנונו המיוחד – מזמין את התלמידים להיכנס בשעריו של עולם מופלא ומסקרן, רחוק וקרוב כאחד. באמצעות האגדות נקיים שיח סביב שאלות מוסריות, תיקון מידות ונושאים ש"בין אדם לחברו". כך תשוחח היצירה שנבחרה (אגדות חז"ל – ספר האגדה) עם הערכים המובילים בשנה זו (חברות ומנהיגות).

ערך מוביל: חברות ומנהיגות

שלושה מוקדי תוכן מרכזיים:

א. ארון הספרים היהודי: אגדות חז"ל (ספר האגדה)

העולם של אגדות חז"ל מושך את לב שומעיו, ומתאים במיוחד לשלב זה של התפתחות הקריאה והשפה, כושר הדמיון ויכולת הניתוח והשיחה אצל התלמידים. סיפורים ומעשים אלו, שצמחו מתוך חייהם של דמויות מופת מעולמם של חז"ל, חכמי המשנה והתלמוד, מעמידים במרכזם עלילה אנושית המתארת את מעשיו, לבטיו, מאבקיו וכוחות הנפש של היחיד, שבמובנים מסוימים הוא גם מנהיג (של חייו), ולעתים אף מנהיג לרבים, מזמנים דיון בערכים ובאמיתות אוניברסליות. בתוך כך נבקש גם להרחיב ואף להמליל את כישורי הלימוד הבית מדרשי בחברותא, שהחלו להתנסות בו בשנתיים שקדמו, המפתח מיומנויות חברתיות חשובות של הקשבה ודיאלוג, תגובה עניינית ומכבדת, שיתופיות והתחשבות, כחלק בלתי נפרד מעיסוק בנושא החברות. האגדות יילמדו בעיקר מתוך ספר האגדה של רבניצקי וביאליק, אשר ביקשו לפתוח בו את אוצרות הרוח של ספרות חז"ל לקהל הקוראים בן זמננו, כחלק בלתי נפרד מן המפעל הציוני. ברבות השנים הפך ספר האגדה לספר קלאסי, שראוי שכל לומד יכירו, לצד לימודי המקרא (הספר יצא באחרונה במהדורה מחודשת, ויש גם אפשרות להסתייע בעיבוד של "ספר האגדה לילדים" ובכלים מלווים שונים ברשת).

לסיום השנה מוצע פרויקט של הכנת 'ספר אגדה' כיתתי משותף, פרי הלמידה בנושא, במגוון דרכים ומשלבי שפה: ציורים, קומיקס, סרטים וכו'.

ב. מעגלי חיים וחברה: "בין אדם לחברו"

הלימוד יפתח נושאים כמו: מיהו חבר, מהי חברות אמיתית, וכיצד רוכשים חברים? אהבת הרע, וחובת הזהירות מרכילות ולשון הרע על הזולת; דרכים לניהול ויכוח, ביקורת ותוכחה כלפי הזולת; מריבה והתפייסות; קבלת אחריות במצבי דילמה חברתיים; ערך הרעות באתוס הציוני והישראלי, וכן האתגרים העומדים בפני תקשורת בין-אישית ויחסי חברות בעידן של תקשורת המונים וכד'. התלמידים יוזמנו להביא לכיתה שאלות ודילמות בנושא מחייהם כחלק בלתי נפרד מהלימוד.

ג. לוח השנה העברי: יום הכיפורים, שבת, יום הזיכרון לרצח רה"מ, יום ירושלים

ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לשני הצירים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם.

בנוסף, תהיה התייחסות חווייתית לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
אגדות חז"ל (ספר האגדה)	חברות מנהיגות, "בין אדם לחברו" "דרך ארץ" באגדות חז"ל היחס ל"אחר" דמויות מופת אחריות לאחרים ולדורות הבאים כוחו של רצון ערך הלימוד	25	10-15 אגדות סביב דמויות מפתח במקרא ובעולם החכמים בדגש על עניינים שבין אדם לחברו ולאחרים. רקע רעיוני ללימוד הנושא: "וְהָיָה כְּעֶץ שְׂתוּל" (תהלים א). אגדות מקראיות (יילמדו במקביל ללימוד על הנושאים בתנ"ך) כגון: משה והגדי (שמות רבה ב, ב, ספר האגדה עמ' מ"ז, כ"ז, נוסח מעובד על ידי אפרים סידון באתר סנונית). משה יוצא אל אחיו (ספר האגדה עמ' מ"ו, כ). אהרון אוהב שלום ורודף שלום (בבלי, שבת דף ל, ב-ל"א, א). אגדות חז"ל, כגון: רבי פנחס בן יאיר חוצה נהר (ספר האגדה ר, פג עד "יעבור ולא ינזק") אדריינוס המלך והנוטע הזקן (מדרש תנחומא, פרשת קדושים, סימן ח) ר' עקיבא משקיע את כספי ר' טרפון בצדקה: "אמרו עליו על ר' טרפון, שהיה עשיר גדול ולא היה נותן מתנות רבות לעניים..." (מסכת כלה, לפי ספר האגדה עמ' קעז סימן קלב) ר' אלעזר בן שמוע והנכרי שנעשה קיסר (מדרש קהלת רבה, ספר האגדה עמ' קצט סימן כעד) ר' זירא והבריונים (סנהדרין דף ל"ז, ע"א, ספר האגדה רכז סימן תקז) ר' שמעון והמכוער (בבלי, תענית, דף כ, ע"א-ע"ב) (מתקשר גם למוקד הבא)	חז"ל מדרש - אגדה ספר האגדה (ביאליק ורבניצקי) דמויות מפתח בעולמם של חכמים (הלל ושמאי, חוני המעגל וכו') הזוגות חברותא דרך ארץ מחלוקת	מיומנויות הבנת הנקרא/הנשמע: ניבוי על פי כותרת, ניבוי בעקבות איורים/תמונות זיהוי הרצף הסיפורי זיהוי רעיון מרכזי חילוץ מוסר השכל הכללה זיהוי הסוגה השוואה: המשותף לאגדות קריאה הקשרית פרשנות אישית היכרות עם דמויות מופת מחז"ל שאלת שאלות פיתוח חשיבה ביקורתית	לימוד בחברותא, בזוג או קבוצה קטנה לימוד משותף עם הורים הכנת תערוכה כיתתית/שכבתית בעקבות קריאת האגדות: הכנת סרט, הכנת הצגה בנושא דרך ארץ המחזת אגדות חז"ל הפקת "ערב מספרי אגדות חז"ל". הכנת קומיקס או תאטרון בובות (תבניות/מסגרות מוכנות לקומיקס באתרים; מט"ח מלמד ב"מדברים קומיקס" את תהליך היצירה)

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
בין אדם לחברו	• חברות • "דרך ארץ" • היחס ל"אחר" • תקשורת בין-אישית • אמון לעומת חוסר אמון • שלום • אמת • פיוס • אחריות	15	10 מקורות בנושא ממגוון סוגות ותקופות, כגון: • רקע לנושא: "הִנֵּה מֵה טוֹב וּמֵה זָעִים שָׁבַת אֲחִים גַּם יָחַד" (תהלים קלג"א) - מומלץ לשיר את השיר • "טוֹבִים הַשָּׂנִים מִן-הָאֶחָד ..." (קהלת ד, ט) • "לֹא-תִלָּךְ רֶכִיל בְּעַמִּיךָ ... לֹא-תִשָּׂא אֶת-אֲחִיךָ, בְּלִבְבְּךָ הוֹכֵחַ תוֹכִיחַ אֶת-עַמִּיךָ ... וְאֶהְיֶה לְרֹעֶךָ כְּמוֹךָ: אֲנִי ה'" (ויקרא י"ט, ט"ד-י"ח) • "מָה שֶׁשָּׁנוּא עָלֶיךָ..." (בבלי, שבת דף ל"א, ע"א) • "מִי הָאִישׁ הַחֹפֵץ חַיִּים אֲהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב" (תהילים ל"ד, י"ג) • "מָנוֹחַ וְחַיִּים, בְּיָד-לְשׁוֹן" (משלי י"ח, כ"א) • "עֲשֵׂה לָךְ רֵב, וְקִנְיָה לָךְ חֵבֶר" (משנה, אבות פרק א, משנה ו) • "כִּיצַד? ..." (אבות דר' נתן) (והצירוף "רב-חבר") • "חֲבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם" (מסכת אבות פרק ג, י"ד) • "כֹּשֶׁם שֶׁאֵין פֶּרֶץ שׁוֹמֵר זֶה לַזֶּה, כֵּךְ אֵין דַּעַת שׁוֹוֶה" (ברכות דף נ"ח עמוד א) • "לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ" (בראשית ב, י"ח) • חכם אברהם ערוסי: "... 'ואהבת לרעך כמוך', ועוד אפילו עובדי עבודה זרה והם באחדות, הקדוש ברוך הוא מוותר להם על עוונם..." (אור לישירים, בתוך נר יאיר, תשנ"ו, עמ' נ"ה) שירים, סיפורים ומשלים בני זמננו על חברות ומנהיגות, כגון: • אגדת גשר / שלמה אבס (סיפור) • ריבים קטנים / יהונתן גפן (שיר) • התפייסות / שלומית כהן אסיף (שיר) • שני חברים / יהודה אטלס (שיר) • שותפים / שלומית כהן אסיף (שיר) • חברים / דודו ברק (שיר) מקורות מתרבויות עולם, כגון: "חברות היא הדבר היחיד שהתועלת שלו מוסכמת על כל בני האדם" (קיקרו); אל תלך לפניי, אל תלך מאחוריי, לך פשוט לצדי והיה ידידי (אלבר קאמי);	• "בין אדם לחברו" לעומת "בין אדם למקום" (כביטויים לשוניים) • "אהבת חינוך" • נברא בצלם • סובלנות • דומה ושונה • "חיים ומוות ביד הלשון", לשון הרע, לשון נקייה • שווים • היות האדם לבדו • אחריות	• אסטרטגיות להבהרת המלל • זיהוי רעיון מרכזי • הכללה • שאילת שאלות • השוואה בין טקסטים • קבלת החלטות • פרשנות אישית • הפקת לקחים • הערכה • שיפוט • אסטרטגיות אינטר-טקסטואליות • התבוננות רפלקטיבית • הבנת האחריות של כל יחיד • לשינוי ושיפור • דיאלוג	יום משחקי חברה, המדגימים ערכי חברות, שיתוף פעולה וכו', כגון: • פעילות "מוביל-מובל" בכיתה, ואחר כך הליכה ביחד (ר' הציטוט מקאמי) • שזירת חבלים דקים ובדיקת הסיבולת שלהם, ואחר כך לשלש ולבדוק ("והחוט המשולש לא במהרה יינתק") • הכנת פרויקט משותף פרי/תוצר של הלמידה בנושא, במגוון דרכים: ציורים, סרטים, רב קולי, קומיקס במגוון משלבי שפה • מפגשים עם "אחרים"

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות, כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
יום הכיפורים	• ערך הסליחה • חשבון נפש • תשובה • תיקון	5	משמעות יום הכיפורים, מקורותיו, סמליו ומנהגיו: • להתמקד בחשבון נפש, צום (מופעי החג), עשיית טעות, תיקון סליחה • אפשרות (לבחירה) להתייחסות לדיאלוג עם/על אלוהים כתופעה אוניברסלית (מנקודת מבט דתית וחילונית כאחד) • "דע מאין באת ולאן אתה הולך" • שירה ופיוט ממחזור התפילה וסדר הסליחות ומן השירה העברית ליום הכיפורים, כגון: • הפיוטים "אדון הסליחות", "אבינו מלכנו" • העיקר לא לבקש סליחה / יהודה אטלס • הילד הרע / לאה גולדברג • לו יהי / נעמי שמר	• "בין כסה לעשור" • "עשרת ימי תשובה" • "גמר חתימה טובה" • עבירות שבין אדם לחברו ובין אדם למקום • מפגש עם שפה - יום כיפור, לכפר וכפרה. • שערי שמיים • שערי רחמים • תפילת "נעילה" • חשבון נפש • תיקון • מהי סליחה: סליחה המביאה לשינוי • צום • קול נדרי	• ביטויים שונים של סליחה • מה משמעות של צום? • דרכים ואופנים לחשבון נפש • מדוע חשוב והאם חשוב לערוך פעם בשנה חשבון נפש? • מה המשמעות של יום כיפור לתלמיד? • תיעוד יום כיפורים משפחתי • השוואה בין ימי כיפור שונים (במשפחות שונות ובזמנים שונים)	• הצגות בנושא עברות שבין אדם לחברו • כתיבת בקשות סליחה • שירת שירים ופיוטים לחג • הבעת רגשות בדרכים שונות (אמנות, תנועה)

לוח השנה היהודי-ישראלי

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
יום הזיכרון לרצח ה"מ	• ערבות הדדית • זיכרון היסטורי • משותף • תרבות המחלוקת • סובלנות • שונות • ערך חיי אדם	3-4	• הרקע והמשמעות של יום הזיכרון לרצח ראש הממשלה • חומרת איסור שפיכות דמים: משנה תורה לרמב"ם ספר נזיקין, הלכות רוצח, פרק ד, הלכה ט. • "אלימות היא כרסום יסוד הדמוקרטיה הישראלית. יש לגנות אותה, להוקיע אותה, לבודד אותה. זו לא דרכה של מדינת ישראל" (מתוך הנאום האחרון של רבין) • "הלל אומר, הָיוּ מְתַלְמִידֵיו שֶׁל אֶהֱרָן, אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם" (אבות א) • הקשר לצום גדליה • סכנת האלימות המילולית: ירמיהו ט, ז; תהילים ל"ד, י"ג-י"ד: "מִי הָאִישׁ הַחֹפֵץ חַיִּים ... נָצַר לְשׁוֹנֵף מֶרֶע ..." • איסור לשון הרע, איסור הסתה (מצווה, חוק) • מקורות בספרות חז"ל על תרבות המחלוקת ועל כוחן של מילים, כגון: - אבות ה, ט"ז: מחלוקת (שלא) לשם שמיים; בבלי, עירובין דף י"ג, ע"ב: על מחלוקת בית הלל ובית שמאי ("אלו ואלו"), ועדיפותם של בית הלל שהלכה כמותם - "כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים" (בבא מציעא, דף נ"ח, ע"ב) • שירים על ערך השונות והסובלנות, כגון: - ניצוץ האהבה / אהוד בנאי ודקלון	• "לא תרצח" • "אלו ואלו דברי אלהים" • "מחלוקת לשם שמים", "שאינה לשם שמים" • סובלנות • פלורליזם • דמוקרטיה • צום גדליה • בר פלוגתא	• תיווך, ארגון ועיבוד רגשי ואינפורמטיבי של האווירה במרחב הציבורי, וכן מושגים, אמירות ותמונות שהילדים מביאים איתם • הצעות ודרכים לפתרונות כאשר לא מסכימים או מתנגדים • הערכה • הפקת לקחים • חברותא • התבוננות רפלקטיבית • דיאלוג	• תכנון והכנת טקס על ידי בחירת מקורות וביטוי אישי • מסגרות של מפגש ודיאלוג בין קבוצות בחברה ובקהילה: • ותיקים וחדשים, מזרח ומערב, דתיים וחילוניים • פעילות בכיתה על חוסר הסכמה

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
שבת	• מנוחה • אחריות חברתית • קדושה • זיכרון	10	מקורות, ערכים והיבטים של השבת: • מקורות השבת בתורה, סיפור הבריאה, עשרת הדיברות • ערך המנוחה: מנוחת האל במעשה בראשית ומשמעות המנוחה בחיינו • ערך סוציאלי ("למען ינוח עבדך ואמתך...") • ערך רוחני ("זכור את יום השבת לקדשו...") • סדר השבת המסורתי: "שלום עליכם", הדלקת נרות, קידוש והבדלה • השבת כזמן אחר אגדות חז"ל על שבת, כגון: • ר' יהודה הנשיא ותבלין של שבת (מדרש רבה לבראשית, פרשת י"א, ד) • ר' חנינא בן דוסא וחלות משמים (בבלי, תענית דף כ"ד, ע"ב-כ"ה, ע"א) • פרה שומרת שבת? (פסיקתא רבתי, סימן י"ד) • יוסף מוקיר שבת (בבלי, שבת, דף קי"ט, ע"א) פיוטי שבת כגון: "דרור יקרא" מקורות מודרניים, כגון: • "יותר מששמרו ישראל את השבת, שמרה השבת את ישראל" / אחד העם; "החמה מראש האילנות נסתלקה" / ח"נ ביאליק; "שמלת השבת של חנל'ה" / י' דמיאל; "שבת בבוקר" / אריק איינשטיין; "שיר עם נקי" / אהוד מנור, מתי כספי • "עלינו להפוך את שבתותינו וחגיגנו למדורות של תרבות..." • "השבת בשבילי היא מעמודי התרבות העברית, וההישג הסוציאלי הראשון של האדם העובד בהיסטוריה האנושית. ואני בוש שהיה הכרח לעשות עניין זה... עניין להסכם פוליטי" (ברל כצנלסון) • "השבת, שאין לה אחות בשום עם בימי קדם, ורק בזמן החדש זכתה לכבוד בתחיקה הסוציאלית, שבת זו הרי היא תגובתה המוסרית של הנפש היהודית על השעבוד (של עם ישראל במצרים)" (נחמן סירקין)	• "זכר למעשה בראשית" • "זכר ליציאת מצרים" • נרות שבת • קידוש והבדלה • שביתה • מ"מלאכת מחשבת" • זמן אחר • עונג שבת • "שבת וינפש"	• זיהוי רעיון מרכזי • שאילת שאלות • השוואה בין טקסטים • פרשנות אישית • אסטרטגיות אינטר-טקסטואליות • ביטוי אישי • דיאלוג • דיוני דילמה על שבת	• פרויקט יצירתי: השבת שלי (צילום, תיעוד...) - פעילות על מנוחת השבת של הילדים ומשפחתם • תכנון וביצוע קבלת שבת בשיתוף משפחות, שבהן ביטויים אישיים וקהילתיים, שירים ופיוטי שבת

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
יום ירושלים	- זיכרון היסטורי משותף - זיקה לארץ - אבל לאומי - תרבות המחלוקת - תקומה, גאולת העם	5	מעמדה של ירושלים במסורת היהודית ובמדינת ישראל, ושאלות חברתיות ותרבותיות שיום ירושלים מעורר חשיבות העיר לשלוש הדתות: סמלים דתיים בעיר, סמל העיר – ישן וחדש "ירוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה בְּעִיר שְׁחָבְרָה-לָּהּ יַחְדָּו" (תהלים קכ"ב, ג) - סיפור החורבן והצומות על החורבן, המעבר לימי שמחה (זכריה ח, י"ט) - אגדת חורבן ירושלים – קמצא ובר קמצא (בבלי, מסכת גיטין, דף נ"ו) "אם-אֶשְׁכַּחַךְ יְרוּשָׁלַם..." (תהלים קל"ז, ה): שבעים שמות לירושלים שירי ירושלים מן השירה הישראלית ומן המסורת, כגון: – ירושלים של זהב / נעמי שמר – מעל פסגת הר הצופים / אביגדור המאירי – שישו את ירושלים / ע"פ ישעיהו – שבחי ירושלים / מן התפילה – עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים/יוסי גמזו	- זיכרון - אבל לאומי - בית המקדש (בית ראשון, בית שני) - חורבן, גלות, גאולה, תקומה "שנאת חינו" "אם-אֶשְׁכַּחַךְ יְרוּשָׁלַם..." "צִיּוֹן הִלֵּא תִשְׁאֲלִי לְשִׁלּוֹם אֶסְרִיָּךְ" (ריה"ל) "חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקֶדֶם" (איכה ה, כ"א). "ירושלים של זהב"	- חברותא - התבוננות רפלקטיבית - דיאלוג "אלפי דורות חלמתי עליך" – זיכרון, געגוע, כיסופים. בירור משמעותם של המושגים ודיוק ההבדלים ביניהם. - משמעותו של "שם" בהבניית זהות - משמעותם של שמות ירושלים	- סיור בירושלים, בכותל המערבי - שירי געגוע לירושלים - ביטוי אמנותי לנושא החורבן ותיקונו - ייצוג חזותי של אחד משמות ירושלים